

УДК 332.122

В.Й. Даньків, ст. викладач кафедри банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Регіональна конкурентоспроможність та її вимір

У статті досліджуються концептуальні основи регіональної конкурентоспроможності, дається визначення конкурентоспроможності на макrorівні та регіональної конкурентоспроможності, а також здійснено її вимірювання шляхом застосування індикаторів за основними показниками у розрізі окремих регіонів Карпатської економічного району. Особлива увага звернута на вимір сукупного індексу регіональної конкурентоспроможності за матеріалами Закарпатської області.

конкурентоспроможність, регіональна конкурентоспроможність, валовий регіональний продукт, основні індикатори конкурентоспроможності, сукупний індекс конкурентоспроможності

Світова економіка переживає один з найважчих часів в історії. Фінансова криза, що почалася у Сполучених Штатах і Об'єднаному Королівстві, швидко перетворилася на найбільший глобальний спад десятиліть. Очікується, що світовий ВВП, скоротиться на 2,5 відсотка в 2009 році. У випадку реалізації даних прогнозів, це означатиме найбільше падіння світової економіки у післявоєнному періоді [1]. На додаток до своєї серйозності, цей глобальний економічний спад також кваліфікується як найбільш синхронізований, оскільки всі країни з розвинутою економікою, а також багато країн з економікою, що розвиваються, знаходяться в стадії рецесії.

Фінансова криза продовжує поширюватися на реальну економіку, породжуючи масове зниження споживчого попиту, зростання безробіття і зростання протекціонізму в усьому світі. Хоча спочатку здавалося, що дана криза обмине країни, які розвиваються, проте зараз вони стикаються з значним падінням попиту на їхню експортну продукцію. Цей спад поєднаний з падінням цін на сировинні товари та значним скороченням притоку іноземних інвестицій. Крім того, глобальний дефіцит ліквідності негативно відбився на доступі компаній та урядів до фінансів.

У цьому контексті уряди вживають активних дій щодо врегулювання кризи. Зокрема, банки отримали фінансову підтримку в безпрецедентному масштабі з метою захисту фінансової системи від краху. Такі негайні заходи були доповнені великим пакетом стимулів і антициклічною політикою, що спрямовані на підтримку розвитку економіки і сприяння одужанню. Дана криза застала вчених піддати сумніву сформовану парадигму стосовно оптимального рівня участі держави в економіці.

Україна також сильно постраждала від світового падіння. Зокрема, мали місце різке зниження цін на сталь (основна стаття експорту) та значне зростання цін на природний газ з Росії. Як і інші країни Центральної та Східної Європи, Україна також потерпає від відтоку капіталу, що загрожує ліквідності банківської системи. З жовтня 2008 по березень 2009 року через невдалі зусилля із захисту національної валюти Національним банком України втрачено резервів на 14 млрд. дол. США [2]. При збереженні нинішніх тенденцій реальний ВВП за прогнозами ЄБРР, зробленими станом на кінець жовтня 2009 року, ймовірно, скоротиться до приблизно 14% в 2009 році [3]. Перспективи відновлення у найближчому майбутньому обмежуються слабкістю зовнішнього і внутрішнього попиту.

Сьогоднішні важкі економічні умови підкреслюють важливість фундаментальних основ довгострокової конкурентоспроможності. Так, конкурентоспроможною є та економіка, яка має в розпорядженні фактори, що призводять до підвищення продуктивності та процвітання. Конкурентоспроможність

може допомогти національній економіці подолати цикл рецесії та забезпечити механізми зростання в майбутньому.

Актуальність проблеми дослідження зумовлена пошуком шляхів, ефективних засобів та механізмів підвищення регіональної конкурентоспроможності у сучасних умовах розвитку економіки. Вирішення проблеми підвищення регіональної конкурентоспроможності буде сприяти зміцненню економічної незалежності та суверенітету України, створювати умови для сталого економічного зростання національної економіки.

Метою статті є дослідити концептуальні основи регіональної конкурентоспроможності та здійснити її вимір на основі статистичних даних по Україні та областях Карпатського економічного району, звернувши особливу увагу на її аналіз за даними Закарпатської області. Керуючись принципами системного підходу, необхідно зазначити, що регіон, з одного боку, є окремою системою, зі своїми внутрішніми особливостями, а з іншого - складовою частиною загальної системи, під якою мається на увазі країна в цілому [4]. Конкурентоспроможність країни базується на конкурентоспроможності її регіонів. Сьогоднішні важкі економічні умови підкреслюють важливість фундаментальних основ довгострокової конкурентоспроможності. Конкурентоспроможною є та економіка, яка має в розпорядженні фактори, що призводять до підвищення продуктивності та процвітання. Конкурентоспроможність може допомогти національній економіці подолати цикл рецесії та забезпечити механізми зростання в майбутньому.

Автор статті прагнув дослідити концептуальні основи регіональної конкурентоспроможності на основі науково обгрунтованої системи показників та здійснити їх вимір на основі статистичних даних по Україні та областях Карпатського економічного району, звернувши особливу увагу на її аналіз за даними Закарпатської області. Слід зауважити, що не існує в завершеному вигляді науково обгрунтованої системи показників регіональної конкурентоспроможності, як не існує і визначеного порядку в системі обліку факторів, які можна використовувати для характеристики регіональних конкурентних переваг і позицій, що обумовило актуальність та своєчасність цього дослідження.

Основні теоретичні засади конкуренції сформульовані в працях класиків економічної теорії: А. Сміт [5]; Д. Рікардо [6]; Дж. Кейнс [7], Е. Гекшер, Б. Олін [8] та ін. Вагомий внесок у дослідження проблем конкуренції і зокрема конкуренції національної економіки вніс М. Портер [9], який розробив теорію національної та місцевої конкурентоспроможності, що базується на мікроекономіці. Серед вітчизняних науковців, які займались вирішенням теоретичних і прикладних проблем регіональної конкурентоспроможності, можна виділити В.М. Василенка [10], О.Ю. Агафоненко [11], М.О. Сухомлин [12], В.Щ. Безгула, І.І. Постіл [13] та ін. Однак, у їх дослідженнях не завжди враховані сучасні тенденції щодо її вимірювання, особливо щодо переліку кола показників, за якими можна визначати найбільш точно рівень регіональної конкурентоспроможності.

В останньому десятилітті термін регіональна конкурентоспроможність широко використовували, а іноді і зловживали ним. По суті, питання і проблеми, які є серцем концепції регіональної конкурентоспроможності, та на які звертали увагу політики і вчені-економісти впродовж століть зводяться до необхідності кращого порозуміння проблем, які є центральними для поліпшення економічного добробуту та розподілу багатства.

У контексті України, завдання полягає в тому, щоб жити у відповідності з кінцевою метою створення максимально конкурентоспроможної і динамічної наукомісткої економіки, що здатна забезпечити стале економічне зростання з більшої

кількістю кращих робочих місць і великою соціальною згуртованістю. У цьому контексті, реальна задача тут полягає в пошуку більш правильного розуміння терміну регіональної конкурентоспроможності, а також отримати уявлення про рушійні фактори, які обумовлюють її.

Перш ніж перейти до регіональної конкурентоспроможності, необхідно спочатку ознайомитись з більш широким поняттям конкурентоспроможності, як на мікроекономічному, так і макроекономічному рівнях.

На рівні підприємства або мікроекономічному рівні існує досить чітке і прямолінійне розуміння поняття конкурентоспроможності, яке окреслюється здатністю фірми конкурувати, рости і бути прибутковою.

На цьому рівні конкурентоспроможність полягає у здатності компаній постійно виробляти прибуткову продукцію, що відповідала б вимогам відкритого ринку з точки зору ціни, якості і т.д. Будь-яка фірма повинна відповідати цим вимогам, якщо вона хоче залишатися в бізнесі. І чим більш конкурентоспроможний суб'єкт господарювання по відношенню до своїх конкурентів, тим більше буде його здатність завоювати певну частку ринку. І навпаки, частка ринку неконкурентоспроможних фірм буде скорочуватися, що в кінцевому рахунку призведе до їх виходу з бізнесу, окрім випадків існування «штучної» підтримки чи захисту.

Для порівняння, на макроекономічному рівні концепція конкурентоспроможності недостатньо визначена і більш рішуче заперечується. Незважаючи на той факт, що підвищення конкурентоспроможності держави чи регіону часто представляється як одна з головних цілей економічної політики, мають місце численні суперечки щодо того, що конкретно це означає, і навіть чи взагалі розумно говорити про конкурентоспроможність на макроекономічному рівні. Сама по собі відсутність загальноприйнятого визначення породжує опозиційність концепції макроекономічної конкурентоспроможності; її основний аргумент полягає в тому, що небезпечно базувати економічну політику навколо такого аморфного поняття, яке допускає різне тлумачення і розуміння.

Більш суворі критики стверджують, що концепція національної конкурентоспроможності є по суті безглуздою. Так, Кругман [14] (1994) вважає одержимість концепцією національної конкурентоспроможності як небезпечну, звертає увагу на три ключові моменти заперечення:

1. Це обманливе і невірне проводити аналогію між країною і фірмою. Наприклад, у той час як невдала фірма в остаточному підсумку покине бізнес, не існує еквівалентної нижньої межі для держави.

2. У той час як фірми можуть розглядатися як такі, що конкурують за частку ринку, успіх однієї фірми буде на шкоду іншим, успіх однієї країни або регіону, створює, а не знищує можливості для інших, і, як добре відомо, торгівля між країнами не є грою з «нульовим результатом».

3. Якщо конкурентоспроможність і має сенс, то тоді це просто інший спосіб сказати «продуктивність», зростання стандартів життя в основному визначається за темпами зростання продуктивності.

У загальному і в цілому, ці точки зору визнали прихильники концепції макроекономічної конкурентоспроможності. У те, що можна назвати «консенсусом» є їх визнання того, що продуктивність праці є однією з центральних проблем конкурентоспроможності. Цей «консенсус» може бути проілюстровано наступними визначеннями.

«Конкурентоспроможність країни – це ступінь її здатності, при вільному і чесному ринку, виробляти товари і послуги, які відповідають вимогам міжнародних ринків, і при цьому одночасно збільшувати реальні доходи своїх громадян.

Конкурентоспроможність на державному рівні базується на високій ефективності виробництва і здатності економіки перенести випуск продукції у галузі з високою продуктивністю, що у свою чергу дасть можливість генерувати високі рівні реальної заробітної плати. Конкурентоспроможність пов'язана з підвищенням рівня життя, розширенням можливостей для зайнятості населення і здатністю країни підтримувати свої міжнародні зобов'язання. Це не просто міра здатності країни продавати за кордон та підтримувати рівновагу в торгівлі» – *Доповідь Президентської Комісії у справах про конкурентоспроможність* (1984) [15].

«Конкурентоспроможність може бути визначена як ступінь здатності країни виробляти в умовах відкритого ринку товари та послуги, що відповідають вимогам іноземної конкуренції при одночасному збереженні і примноженні внутрішніх реальних доходів» – *ОЕСР, Програма з питань технології та економіки* (1992) [16].

«Економіка є конкурентоспроможною, якщо її населення може насолоджуватися високими і зростаючими стандартами життя і високим рівнем зайнятості на стійкій основі» – *Європейський звіт з конкурентоспроможності* (2000) [17].

Виходячи з вище наведеного, можемо виділити наступні елементи макроекономічної конкурентоспроможності:

- успішна економічна ефективність, як правило, оцінюється зростаючими рівнями життя і реальних доходів населення;
- умови відкритого ринку для товарів і послуг, вироблених країною (тобто існує фактична або потенційна конкуренція з боку закордонних виробників);
- короткострокова конкурентоспроможність не повинна створювати дисбаланс, в результаті якого успішність стає нестійкою.

У той же час існує ряд чітких обмежень щодо наведених вище визначень.

Конкурентоспроможність країни у всіх аспектах має розглядатися з огляду на здатність генерувати високий і постійно зростаючий рівень життя та реальних доходів населення. Значно більш широкий погляд на добробут може привести, наприклад, до оцінки конкурентоспроможності, яка включає в себе не тільки доходи (споживання), але також соціальні та екологічні цілі.

Конкурентоспроможність визначається з точки зору таких її результатів, як рівень життя/доходи, а не факторів, що визначають конкурентоспроможність. Реальним питанням для аналізу конкурентоспроможності залишається, однак, виявити ті чинники, які пояснюють конкурентоспроможність, а не описують її результати.

Термін регіональна конкурентоспроможність використовується рідше, і визначений слабше. У Шостій періодичній доповіді Європейської Комісії (1999) дано наступне визначення конкурентоспроможності регіону, яке буде взято за основу в даній статті: «Конкурентоспроможність визначається як здатність виробляти товари та послуги, які відповідають вимогам міжнародних ринків, і в той же час забезпечувати високі і стійкі рівні доходів. У більш загальному сенсі – це здатність регіонів генерувати відносно високі доходи і рівень зайнятості під дією зовнішньої конкуренції. Іншими словами, для того, щоб регіон був конкурентоспроможним, важливо забезпечувати якість і кількість робочих місць» [18].

Одним із найбільш важливих етапів стратегічного планування є оцінка поточної конкурентної позиції регіону та його потенціалу. Конкурентоспроможність регіону може вимірюватися різними способами: аналізуючи один або кілька факторів конкурентоспроможності, використовуючи теоретичні моделі конкурентоспроможності, створюючи зведені індекси та ін.

Перед тим як перейти до оцінювання рівня конкурентоспроможності Закарпатської області, варто зазначити, що аналізуючи конкурентоспроможність регіонів в межах однієї країни і, тим більше, одного економічного району, можна

зробити припущення, що вплив центральної влади країни на розвиток регіонів однаковий і відсутнє будь-яке цілеспрямоване регулювання. Така точка зору дозволяє аналізувати регіон як складну, відкриту і діючу систему, робить рівними стартові умови для конкуренції і дозволяє відмежовувати чинники національної і регіональної конкурентоспроможності.

Для порівняння регіонів один з одним і визначення їх рівня розвитку та конкурентоспроможності, нами запропонована наступна класифікація основних регіональних індикаторів, що базується на індикаторах економічної ефективності регіональної економіки, запропонованих BERR [19] (Міністерство підприємництва, промисловості і управлінських реформ Сполученого Королівства), та регіональних індикаторах, відображених у звіті про економічну та соціальну інтеграцію Комісії Європейських Спільнот [20], а також на доступності статистичних даних:

- валовий регіональний продукт (далі ВРП) у розрахунку на одну особу;
- розподіл кількості суб'єктів Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (далі ЄДРПОУ) на 1 тис. осіб працездатного віку;
- обсяги експорту товарів і послуг у відсотках до валового регіонального продукту;
- прямі іноземні інвестиції (далі ПІІ) у відсотках до валового регіонального продукту;
- рівень зареєстрованого безробіття;
- середньомісячна номінальна заробітна плата (далі СНЗП) найманих працівників;
- кількість осіб, які навчалися у вищих навчальних закладах (далі ВНЗ), у відсотках до загальної кількості населення.

Традиційною мірою конкурентоспроможності та рівня життя є розрахунок ВРП на душу населення, незважаючи на те, що необхідний ще ряд індикаторів для обліку параметрів соціальної сфери, охорони навколишнього середовища, охорони здоров'я і добробуту.

Продуктивність вважається гарним показником конкурентоспроможності, виходячи з положення про те, що зростання продуктивності підвищує конкурентоспроможність, що в свою чергу сприяє більш високим темпам зростання ВРП. Також, позитивно є те, зростання ВРП підвищує зайнятість. У табл.1 наведені статистичні дані про величину валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу за окремими регіонами Карпатського економічного району і в цілому по Україні. Цей показник у найбільшій мірі характеризує критерій економічного розвитку регіону. З наведених даних у табл. 1 видно, що величина валового регіонального продукту у розрахунку на одну особу у цілому по Україні у 2008 році склала 15496 грн. Шляхом співставлення регіональних її величин до величини у цілому по Україні встановлено, що досить низький індекс за цим показником мається у Чернівецькій області (0.48), а також у Закарпатській області (0.55). Взагалі у всіх регіонах Карпатського економічного району індикатор за цим показником є не високим і знаходиться у межах 0.48 – 0.70.

Таблиця 1 - Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу за регіонами у 2008 році*

	ВРП у розрахунку на одну особу, у фактичних цінах, грн.	Індекс співставлення до середнього по Україні (I1)
Україна	15496	1
Закарпатська	8452	0.55
Івано-Франківська	10055	0.65
Львівська	10915	0.70
Чернівецька	7369	0.48

*Розраховано за джерелом: [21]

Ефективним механізмом для збільшення конкурентоспроможності регіону є створення сприятливих умов для реєстрації та функціонування суб'єктів господарювання, що має також позитивний ефект на зайнятість населення регіону. У табл.2 наведені статистичні дані про кількість суб'єктів ЄДРПОУ, кількість населення у працездатному віці та розподіл кількості суб'єктів ЄДРПОУ (на 1000 населення у працездатному віці) за окремими регіонами Карпатського економічного району і в цілому по Україні.

Таблиця 2 - Розподіл кількості суб'єктів ЄДРПОУ за регіонами у 2008 році*

	Кількість суб'єктів ЄДРПОУ	Кількість населення у працездатному віці	Розподіл кількості суб'єктів ЄДРПОУ (на 1000 населення у працездатному віці)	Індекс співставлення до середнього по Україні (I2)
Україна	1187020	28015469	42.37	1
Закарпатська	19851	759092	26.15	0.62
Івано-Франківська	23775	827049	28.75	0.68
Львівська	60391	1542768	39.14	0.92
Чернівецька	15484	540630	28.64	0.68

*Розраховано за джерелом: [21]

З даних табл. 2 видно, що у цілому по Україні у 2008 році кількість суб'єктів ЄДРПОУ у розрахунку на 1000 населення у працездатному віці склала 42.37 одиниць. Шляхом співставлення регіональних її величин до величини у цілому по Україні встановлено, що досить низький індекс за цим показником мається у Закарпатській області (0.48). Взагалі у всіх регіонах Карпатського економічного району індикатор за цим показником (крім Львівської області – 0.92) є не високим і знаходиться у межах 0.62 – 0.68. Слід зазначити, що розвиток малого і середнього підприємництва свідчить про прозорість, привабливість і потенційну прибутковість економічного середовища країни, а тому й великою мірою сприяє регіональній конкурентоспроможності і пов'язаній з нею економічним зростанням окремих регіонів.

Важливим індикатором, що позитивно впливає на загальний індикатор регіональної конкурентоспроможності, є експортні позиції окремих регіонів країни. У табл.3 наведені статистичні дані про величину експорту товарів, експорт послуг, валового регіонального продукту (ВРП), а також обсяги експорту товарів і послуг у % до ВРП за окремими регіонами Карпатського економічного району і в цілому по Україні.

З даних табл. 3 видно, що у цілому по Україні у 2008 році обсяги експорту товарів і послуг у % до ВРП склав 58.60%. Шляхом співставлення регіонального їх обсягу до обсягу експорту у цілому по Україні встановлено, що досить низький індекс за цим показником мається у Чернівецькій області (0.23) та Івано-франківській області (0.37). Взагалі у всіх регіонах Карпатського економічного району індикатор за цим показником.

Таблиця 3 - Обсяги експорту товарів і послуг у відсотках до валового регіонального продукту у 2008 році*

	Експорт товарів	Експорт послуг	ВРП**	Обсяги експорту товарів і послуг у % до ВРП	Індекс співставлення до середнього по Україні (І3)
	млн. дол. США				
Україна	66954.4	11741.3	134296.4	58.60%	1
Закарпатська	1220.6	64.7	1958.0	65.64%	1.12
Івано-Франківська	721.7	25.8	2593.0	28.83%	0.49
Львівська	998.5	129.9	5214.9	21.64%	0.37
Чернівецька	166.3	3.3	1243.2	13.64%	0.23

*Розраховано за джерелом: [21]; **Перераховано в дол. США за джерелом: [22]. (крім Закарпатської області – 1.12) є не високим і знаходиться у межах 0.23 – 0.49.

Нагадування про те, що для економічного зростання регіону необхідні інвестиції, будь то іноземні або вітчизняні, здається тривіальним. Тому, чим більш привабливий регіон для інвесторів, тим більше він буде конкурентоспроможним. Дійсно, перед вибором місця розташування підприємства інвестор повинен зважити переваги різних потенційних місць розташування. Рішення приймається з урахуванням поєднання критеріїв, таких як відстань від ринків і зв'язок з ними, доступність постачальників, інфраструктура, соціально-економічні умови, правова база, податкові правила, вартість робочої сили, кваліфікація та відповідність робочої сили, якість життя, державні субсидії і т. д. У табл.4 наведені статистичні дані про прямі іноземні інвестиції, валовий регіональний продукт, а також величину прямих іноземних інвестицій у % до ВРП за окремими регіонами Карпатського економічного району і в цілому по Україні.

Таблиця 4 - Прямі іноземні інвестиції в регіони у відсотках до валового регіонального продукту у 2008 році*

	ПП, млн. дол. США	ВРП, млн. дол. США	ПП у % до ВРП	Індекс співставлення до середнього по Україні (І4)
Україна	35723.4	134296.4	26.60%	1
Закарпатська	355.8	1958.0	18.17%	0.68
Івано-Франківська	480.8	2593.0	18.54%	0.70
Львівська	930.7	5214.9	17.85%	0.67
Чернівецька	60.1	1243.2	4.83%	0.18

*Розраховано за джерелом: [21].

З даних табл. 4 видно, що у цілому по Україні у 2008 році прямі іноземні інвестиції, у % до валового регіонального продукту склали 26,60%. Шляхом співставлення регіональних її величин до величини у цілому по Україні встановлено, що досить низький індекс за цим показником мається у Чернівецькій області (0.18). Взагалі у всіх регіонах Карпатського економічного району індикатор за цим показником (крім Львівської області – 0.92) є нижчим від цього показника у цілому по Україні і знаходиться у межах 0.18 – 0.70. У сучасний період економічної та фінансової кризи великого значення слід надавати правильній політиці залучення прямих іноземних інвестицій, що великою мірою буде сприяти підвищенню регіональної конкурентоспроможності і зміцненню економічної стабільності регіону.

Вихід з економічної та фінансової кризи в Україні та окремих регіонах вимагає першочергового розв'язання проблем забезпечення продуктивної зайнятості населення і ефективного розвитку ринку праці. Кризові явища в економіці неоднозначно вплинули на економічний розвиток в окремих регіонах Карпатського економічного району. Дана проблемна ситуація характеризується неефективним використанням людського ресурсу і його потенціалу в господарюючих суб'єктах, що призводить до зниження конкурентоздатності окремих регіонів. Про неефективне використання людського ресурсу свідчить рівень безробіття. З наведених даних у табл.5 на 1 січня

2009 року видно, що рівень безробітних в цілому по Україні складає 3% від населення працездатного віку.

Таблиця 5 - Рівень зареєстрованих безробітних на 01 січня 2009 року*

	Рівень зареєстрованих безробітних у відсотках від населення працездатного віку	Індекс співставлення до середнього по Україні (15)
Україна	3.0	1
Закарпатська	3.0	1.00
Івано-Франківська	3.7	1.23
Львівська	2.7	0.90
Чернівецька	3.4	1.13

*Розраховано за джерелом: [21].

Шляхом співставлення регіонального його значення до величини у цілому по Україні встановлено, що досить високий індекс за цим показником мається в Івано-Франківській області (1.23) і Чернівецькій області (1.13). Взагалі у всіх регіонах Карпатського економічного району індикатор за рівнем зареєстрованих безробітних у відсотках від населення працездатного віку (крім Львівської області – 0.90) є досить високим і знаходиться у межах 0.90 – 1.23. Слід зазначити, що рівень безробіття є одним із ключових показників для визначення загального стану економіки, а також для оцінки її ефективності і він негативно впливає на величину валового регіонального продукту. Тому в перспективі слід вживати ефективних заходів щодо зниження кількості безробітних.

Важливе значення для підвищення рівня регіональної конкурентоспроможності має також і вартість праці, яка визначається перш за все рівнем оплати праці. Низький рівень заробітної плати негативно впливає купівельну спроможність населення і є негативним чинником розширення виробництва товарів і послуг, що спрямовуються на внутрішній ринок. З наведених даних у табл. 6 видно, що величина середньомісячної номінальної заробітної плати найманих працівників у цілому по Україні у 2008 році склала 1806 грн. Шляхом співставлення регіональних її величин до величини у цілому по Україні встановлено, що досить низький індекс за цим показником мається у Чернівецькій області (0.78), а також у Закарпатській області (0.80). Взагалі у всіх регіонах Карпатського економічного району індикатор за цим показником є не високим і знаходиться у межах 0.78 – 0.87.

Таблиця 6 - Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників у 2008 році*

	Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, грн.	Індекс співставлення до середнього по Україні (16)
Україна	1806	1
Закарпатська	1453	0.80
Івано-Франківська	1543	0.85
Львівська	1570	0.87
Чернівецька	1402	0.78

*Розраховано за джерелом: [21].

На нашу думку, економічне зростання виробництва розпочнеться тільки при високій заробітній платі. Реальним способом підвищення рівня регіональної конкурентоспроможності є зростання продуктивності праці, а в довгостроковій перспективі – і забезпечення високої зайнятості.

Якість людських ресурсів є найважливішим чинником, що визначає появу і поширення нових технологій і передумовою зростання потенціалу економіки відповідного регіону за сприйняттям інновацій. Більш того, розвиток регіональних інноваційних систем, що включають високотехнологічні промислові виробництва та інші підприємства, припускає наявність висококваліфікованого людського капіталу.

Фактором, що сприяють появі якісних людських ресурсів у регіоні є вища освіта. Зростання кількості осіб, що навчається у вищих навчальних закладах (ВНЗ), зокрема III-IV рівнів акредитації, є важливою передумовою зростання потенціалу економіки відповідного регіону за сприйняттям інновацій. У табл. 7 наведені статистичні дані про кількість осіб, що навчалися у вищих навчальних закладах, кількість населення та кількість осіб, які навчалися у ВНЗ у % до кількості населення в цілому по Україні та регіонах Карпатського економічного району.

З наведених даних у табл. 7 видно, що кількість осіб, які навчалися у ВНЗ на 01 січня 2009 року у цілому по Україні склала 2763,8 тис. осіб., чисельність населення склала 46143,7 тис. осіб, а також кількість осіб, які навчалися у ВНЗ, у % до кількості населення склала 5.99%.

Шляхом співставлення регіональних її величин до величини у цілому по Україні встановлено, що досить низький індекс за цим показником мається у Закарпатській області (0.37). Взагалі у всіх регіонах Карпатського економічного району індикатор за цим показником за винятком Закарпатської області є не високим і знаходиться у межах 0.37 – 1.10. Ситуація, що склалася в Закарпатській області щодо підготовки висококваліфікованих фахівців для її економіки вимагає перегляду освітньої політики, направленої на збільшення прийому випускників загальноосвітніх шкіл до вищих навчальних закладів.

Таблиця 7 - Кількість осіб, які навчалися у ВНЗ, у % до кількості населення на 01 січня 2009 року*

	I-II рівнів акредитації (тис.)	III-IV рівнів акредитації (тис.)	Всього у ВНЗ (тис.)	Кількість населення (тис.)	Кількість осіб, які навчалися у ВНЗ, у % до кількості населення	Індекс співставлення до середнього по Україні
Україна	399.3	2364.5	2763.8	46143.7	5.99%	1
Закарпатська	4.8	23.1	27.9	1243.4	2.24%	0.37
Івано-Франківська	16.8	44.3	61.1	1381.1	4.42%	0.74
Львівська	24.4	143.2	167.6	2552.9	6.57%	1.10
Чернівецька	10.6	28.2	38.8	904.1	4.29%	0.72

*Розраховано за джерелом: [21].

Таким чином, на основі отриманих основних регіональних індикаторів на даному етапі нашого дослідження вважаємо, що вага кожного з індексів є однаковою. За цих умов розрахунок сукупного індексу регіональної конкурентоспроможності (RCI) рекомендуємо здійснювати за наступною формулою:

$$RCI = I1+I2+I3+I4-I5+I6+I7, \quad (1)$$

де **I1** - валовий регіональний продукт (далі ВРП) у розрахунку на одну особу;

I2 - розподіл кількості суб'єктів Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України на 1 тис. осіб працездатного віку;

I3 - обсяги експорту товарів і послуг у відсотках до валового регіонального продукту;

I4 - прямі іноземні інвестиції у відсотках до валового регіонального продукту;

I5 - рівень зареєстрованого безробіття;

I6 - середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників;

I7 - кількість осіб, які навчалися у вищих навчальних закладах, у відсотках до загальної кількості населення.

Результати за основними регіональними індикаторами у розрізі вище наведених показників згідно даних таблиць табл. 1-7 відображені у табл. 8.

Таблиця 8 - Сукупний індекс регіональної конкурентоспроможності регіонів Карпатського економічного району за 2008 рік*

	I1	I2	I3	I4	I5	I6	I7	Сукупний індекс RCI
Україна	1	1	1	1	1	1	1	5.00
Львівська	0.70	0.92	0.37	0.67	0.90	0.87	1.10	3.73
Закарпатська	0.55	0.62	1.12	0.68	1.00	0.80	0.37	3.15
Івано-Франківська	0.65	0.68	0.49	0.70	1.23	0.85	0.74	2.88
Чернівецька	0.48	0.68	0.23	0.18	1.13	0.78	0.72	1.93

*Розраховано за Таблицями 1-7.

З наведених даних у табл. 8 видно, що при еталонному значенні сукупного індексу регіональної конкурентоспроможності в цілому по Україні (5.0), його рівень у розрізі областей Карпатського економічного району є найвищим у Львівській області (3.73) і найнижчим – у Чернівецькій області (1.92).

У Закарпатській області RCI склав 3.15, що на 37.1% ($3.15/5.0 \cdot 100 - 100$) нижче максимального можливого показника у цілому по Україні. На його рівень особливо негативно вплинув індекс кількості осіб, які навчалися у вищих навчальних закладах, у відсотках до загальної кількості населення (0.37) і який є найнижчим серед усіх областей Карпатського економічного району. Негативний вплив на RCI мав теж індекс валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (0.55); індекс кількості суб'єктів ЄДРПОУ у розрахунку на 1 тис. осіб працездатного віку (0.62), індекс прямих інвестицій у відсотках до валового регіонального продукту (0.68), а також індекс середньомісячної номінальної заробітної плати найманих працівників (0.80). Важливо, що позитивний вплив на підвищення індексу регіональної конкурентоспроможності, особливо по Закарпатській області, мав індекс обсягу експорту товарів і послуг у відсотках до валового регіонального продукту.

Виходячи з наведених даних у табл.8, одним з важливих перспективних завдань для Закарпатської області є збільшення залучення кількості осіб до навчання у вищих навчальних закладах, нарощування валового регіонального продукту і прямих інвестицій в економіку регіону, а також підвищення рівня стимулювання працівників за результатами праці.

Отже, виходячи з вище наведеного, теорія регіональної конкурентоспроможності є однією з найважчих і найбільш заплутаних тем наукових досліджень, що зумовлено складністю самої концепції, великою кількістю і різноманітністю чинників.

У перспективі буде продовжено дослідження окремих підходів щодо цієї теорії за рахунок збільшення основних індикаторів, визначення ваги їх впливу на регіональну конкурентоспроможність, що дасть можливість більш точно виміряти сукупний індекс регіональної конкурентоспроможності.

Список літератури

1. Kose, M Ayhan; Loungani, Prakash; Terrones, Marco E. Out of the Ballpark – By any measure, the ongoing global recession is the deepest and the most synchronized of the postwar period. – Finance and Development, English Edition, 2009, volume 46, issue 2, P.25-28, <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2009/06/kose.htm> від 01.12.2009.
2. Cordero J.A. The IMF's Stand-by Arrangements and the Economic Downturn in Eastern Europe: The Cases of Hungary, Latvia, and Ukraine. – CEPR, 2009, <http://www.cepr.net/documents/publications/imf-2009-09.pdf> від 01.12.2009.
3. ЕБРР. Процесс перехода и показатели стран СНГ и Монголии в 2009 году. Процесс перехода в кризисе? <http://www.ebrd.com/pubs/econo/tr09r.pdf> від 01.12.2009.
4. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики. – М.: ГУ ВШЭ, 2004. – 493с.
5. Smith, A., An Inquiry into the Nature and Causes of The Wealth of Nations, 1776.
6. Ricardo, D., On the Principles of Political Economy and Taxation, 1817.
7. Keynes, J. M., The General Theory of Employment, Interest and Money, 1936.
8. Heckscher—Ohlin Theorem //Journal of Political Economy 70. — 1962. — Apr. — No2. — P. 138—156.

9. Porter, M., *The Competitive Advantage of Nations*, Free Press, New York, 1990.
10. Василенко В.Н. Конкурентоспособность регионов: стоки, оценки и перспективы / Василенко В. Н., Агафоненко О. Ю., Будяков В. Е.; Монография / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 363с.
11. Агафоненко О.Ю. Определение показателей и критерия эффективности региональной конкурентоспособности // *Економіка: проблеми теорії та практики*: Зб. наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. – Вип. 226. – Т. II. – С.395-404.
12. Сухомлин М.О. Роль ресурсного потенціалу в управлінні регіональною економікою// *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки*, вип. 12. Частина 1.– Кіровоград: КНТУ, 2007.– С.18-23.
13. Безгула В.Щ., Постіл І.І. Конкурентоспроможність та аналіз існуючих методик її оцінки // *Економіка і держава*, 2007. – № 11. – С.35.
14. Krugman, P., 'Competitiveness: A Dangerous Obsession', *Foreign Affairs*, 1994, Vol.73(2), PP.28-44.
15. President's Commission on Competitiveness, *The Report of the President's Commission on Competitiveness*, written for the Reagan administration, 1984.
16. Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), *Programme on Technology and the Economy*, 1992.
17. European Commission, *European Competitiveness Report, 2000-2002*.
18. European Commission, *Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation of Regions in the EU*, 1999.
19. BERR. *Regional Economic Performance Indicators, Regional Competitiveness & State of the Regions*. – London, 2009, <http://www.dtistats.net/sd/rci2008/RCSOR%20draft%20final%202008v2.pdf> від 10.12.2009.
20. Commission of the European Communities. *Sixth Progress Report on Economic and Social Cohesion*. - Brussels, SEC, 2009, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/interim6/com_2009_295_annex_en.pdf від 10.12.2009.
21. Статистичний збірник «Україна в цифрах 2008»/ За ред. О.Г. Осауленка.– Держкомстат України, Київ: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009.
22. OANDA. *Average Exchange Rates*. - <http://www.oanda.com/currency/average>.

В. Даньків

Регіональна конкурентоспособность и ее измерение

В статье исследуются концептуальные основы региональной конкурентоспособности, дано определение конкурентоспособности на макро уровне та региональной конкурентоспособности, а также осуществлено ее измерение путем применения индикаторов за основными показателями в разрезе отдельных регионов Карпатского экономического района. Особенное внимание уделено измерению совокупного индекса региональной конкурентоспособности за материалами Закарпатской области.

V. Dankiv

Regional competitiveness and its measurement

The conceptual foundations of regional competitiveness are examined; the definitions of competitiveness at the macro level and regional competitiveness are given in the article. Regional competitiveness of various regions within the Carpathian economic area was measured by using main indicators. Particular attention is paid to the measurement of the total index of regional competitiveness for Transcarpathian region.

Одержано 22.12.09